

جریان‌شناسی، آسیب‌شناسی و تبیین هویت علم دینی

استاد امین اسدیپور

گروه علمی-پژوهشی ضحی

www.aminasadpour.com

بِسْمِ اللَّهِ

پیش‌گفتار

مواجهه تمدنی ما با تمدن غرب اینک به عمیق‌ترین لایه‌های آن که در علوم انسانی عالم غرب نفهته است، رسیده و همین امر بازخوانی و بازاندیشی و تحوّل بنیادین در علوم انسانی عالم غرب و تولید علوم انسانی اسلامی را ضرورت می‌بخشد.

توجهات اخیر متفکران مسلمان از جریان‌های فکری گوناگون به این مسأله در عین اینکه نمونه‌ای تمام‌عیار از مدیریت تمدنی دانش را رقم زده است، توانسته است مفاهیم و ادبیات گفتمانی لازم در این عرصه را تولید نماید.

به نظر نگارنده بررسی دقیق جریان‌های گوناگون معتقد به علوم انسانی اسلامی و تجمیع مزایا و فرصت‌های هر یک از آنها و اصلاح موارد آسیب‌زا و تکمیل کمبودها، یکی از اولویت‌های پیش‌روی تولید علوم انسانی اسلامی است.

جریان‌شناسی نسبت جریان‌ها و تعاملات آنها را مشخص می‌سازد و می‌تواند به ارتباطات و تعامل سازنده و در عین حال نقد درون‌گفتمانی بیانجامد، امری که در گفتمان علوم انسانی اسلامی به آن نیازمندیم. این هم‌افزایی و تعامل به بسط و امتداد گفتمان می‌انجامد و آن را با مسائل عینی مواجه نموده و نظریات پیرامون علم دینی و علوم انسانی اسلامی را از انتزاعی بودن خارجی می‌نماید.

از اولویت‌های امروز این گفتمان امتداد نظریه‌ها در علوم انسانی اسلامی و تطبیق نظریات کلان بر مسائل خرد مورد نیاز جامعه است. این تطبیق و امتداد، کارآمدی نظریات و ظرفیت‌های کاربردی آنها را متبلور خواهد کرد.

درس‌گفتارهای جریان‌شناسی، آسیب‌شناسی و تبیین هویت علم دینی به منظور رسیدگی به همین اولویت، در تابستان سال ۱۳۹۲ برگزار گشته است و با تأخیر سه ساله هم اینک آماده انتشار است.

این تأخیر به صورت طبیعی ممکن است مباحث مطرح شده را عقب‌تر از وضعیت امروز جریان‌ها جلوه دهد، با این وجود اصول و کلیات هر یک از جریان‌ها و نیز چارچوب نقدها و ملاحظات به قوت خود باقی است و در این مدت بسیاری از مبانی جریان‌ها که ممکن بود با تحلیل و دقت بسیار از آثار مکتوب و شفاهی متفکران به دست آید، به صورت صریح و روشن مطرح شده است. مبنای حکمی این درس‌گفتارها

که در شناسایی جریان ها و ملاحظات جاری و حاکم است از امتداد حکمت متعالیه اتخاذ گشته است و در تبیین علم دینی مختار از مبانی حکمی مرحوم علامه طباطبایی استفاده شده است. در پایان از تمام دوستان حاضر در جلسات که گروهی از طلاب حوزه علمیه قم (گروه پژوهشی ضحی) و جمعی از نخبگان و فعالان فرهنگی خرم آباد بودند و با نکات و تأملات خود بر غنای جلسات افزودند، کمال تشکر و قدر دانی دارم.

از اعضاء و فعالان مؤسسه فرهنگی «مبشر صبح» که برگزار کننده این جلسات بودند نیز صمیمانه سپاسگزارم. از مجموعه دوستانی که فایل های صوتی و متنی را برای انتشار مهیا نموده اند نیز قدردانی نموده و توفیقات روز افزون همگان را از خداوند متعال خواستارم. هر گونه انتقاد و ملاحظات معرفتی را از تمام مخاطبان این مباحث، به گوش جان می سپاریم و قدردان یکایک تأملات خواهیم بود.

و من الله التوفیق

امین اسدپور

۹۵ / ۵ / ۱۱

جلسه اول

به طور کلی به آرمان‌ها و اهداف اسلامی با سه رویکرد «فرد محور»، «جامعه محور» و «تمدن محور» پرداخته می‌شود. در رویکرد «تمدن محور» هدف دین اسلام برپایی تمدن اسلامی تلقی می‌شود. در رویکرد «جامعه محور» هر چند در پی برپایی تمدن اسلامی در سطح جهانی نیستیم اما به دنبال اداره‌ی یک جامعه بر اساس قوانین اسلامی هستیم و تأسیس جامعه‌ی اسلامی را هدف بزرگ خود می‌شماریم. در رویکرد «فرد محور» اساساً برپایی جامعه و تمدن اهمیتی ندارد و تنها هدف ما تربیت انسان بر پایه آموزه‌های اسلام است.

ما بر این باوریم که وضعیت موجود علوم انسانی از سه جهت مانع تحقق آرمان‌های اسلامی در هر سه رویکرد است و با هر دیدگاهی نیازمند علوم انسانی و تولید علم دینی هستیم:

۱. نفی ضرورت رسیدن به هر یک از اهداف سه‌گانه (تربیت انسان اسلامی، تشکیل جامعه اسلامی و برپایی تمدن اسلامی)

۲. فروکاستن انگیزه‌ها و گرایش‌ها برای دستیابی به اهداف، بر فرض عدم نفی ضرورت آنها

۳. کاستن ظرفیت‌ها و استعدادها برای رسیدن به هر کدام از اهداف، بر فرض عدم کاهش انگیزه و گرایش‌ها

البته این که گفته شود وضعیت موجود علوم انسانی مانع تحقق اهداف اسلامی بر اساس هر یک از سه رویکرد پیش گفته هستند بدین معنا نیست که می‌خواهیم ضرورت تحول علوم انسانی و تولید علم دینی را به شرایط موجود محدود کنیم و تنها با دیدگاه پسینی در پی تحول و تولید علوم انسانی باشیم. بلکه اساساً جدای از وضع موجود علوم انسانی که اتفاقاً آن هم ما را از رسیدن به اهداف اسلامی باز می‌دارد- با نگاه پیشینی و بر اساس برهانی که ضرورت دین و پیشوای دینی را برای ما اثبات کرد نیز دست‌یابی به اهداف اسلامی با هر یک از رویکردهای «فرد محور»، «جامعه محور» و «تمدن محور» نیازمند تولید علم دینی است.